

Adam Zadroga*

SZTUCZNA INTELIGENCJA W EDUKACJI AKADEMICKIEJ: PERSPEKTYWA MORALNO-SPOŁECZNA

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION: A MORAL AND SOCIAL PERSPECTIVE

Abstract: This article presents a moral and social analysis of the application of artificial intelligence in higher education, focusing on the benefits and risks associated with its implementation. It explores how AI can support the personalization of learning, the development of digital competencies, and the inclusiveness of education, as well as the potential threats posed by the automation of teaching, the erosion of interpersonal relationships, and violations of privacy. The analysis is grounded in ethical principles such as human dignity, solidarity, and justice, which provide the basis for practical recommendations aimed at fostering the responsible and balanced use of AI in academia.

Keywords: artificial intelligence, higher education, ethics of technology, benefits of AI, risks of AI.

Dynamiczny rozwój sztucznej inteligencji (AI) w ostatnich latach w coraz większym stopniu wpływa na funkcjonowanie instytucji edukacyjnych, w tym szkolnictwa wyższego. Narzędzia oparte na AI – takie jak generatory tekstu, tłumacze automatyczne czy inteligentne systemy wspomaganie nauki – są coraz powszechniej wykorzystywane zarówno przez studentów, jak i przez kadrę akademicką. Ich zastosowanie przynosi szereg korzyści, w tym poprawę efektywności kształcenia, personalizację procesu dydaktycznego oraz rozwój kompetencji cyfrowych. Jednocześnie rodzi to liczne pytania i kontrowersje dotyczące wpływu tych technologii na integralność procesu edukacyjnego, relacje międzyludzkie, a także kwestie moralne i społeczne.

* Adam Zadroga – doktor habilitowany, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Katedra Teologii Moralnej Społecznej, ORCID: 0000-0002-1706-9106; e-mail: zadroga@kul.pl.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie moralno-społecznej analizy i oceny zastosowania sztucznej inteligencji w edukacji akademickiej. Po pierwsze, analiza obejmuje zarówno identyfikację potencjalnych korzyści, jak i zagrożeń wynikających z wdrażania AI w środowisku uniwersyteckim. Po drugie, przy dokonywaniu oceny szczególną uwagę poświęcono takim zagadnieniom, jak: godność osoby ludzkiej, sprawiedliwość edukacyjna, przejrzystość algorytmiczna oraz ryzyko wykluczenia cyfrowego. Ponadto artykuł ma na celu nie tylko diagnozę i ocenę obecnych wyzwań, lecz – zgodnie z klasyczną metodą katolickiej nauki społecznej: dostrzec, ocenić, działać – także sformułowanie praktycznych wskazań dotyczących moralnie odpowiedzialnego wdrażania sztucznej inteligencji w szkolnictwie wyższym, w duchu troski o jakość, podmiotowość i humanistyczny wymiar edukacji.

Poniższa refleksja została osadzona w kontekście współczesnych debat etycznych nad AI i oparto ją na wybranych dokumentach międzynarodowych, takich jak *Rome Call for AI Ethics* (2020), *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence* (UNESCO 2022), oraz stanowiskach niektórych autorów reprezentujących w swoich badaniach nurt etyki technologicznej.

1. AI W DYDAKTYCE AKADEMICKIEJ – ANALIZA KORZYŚCI I ZAGROŻEŃ

1.1. ANALIZA KORZYŚCI

Badania empiryczne przeprowadzone przez Kaję Ines Raszyd, Alicję Wesołowską i Klaudię Tomaszewską wskazują, że wykorzystanie sztucznej inteligencji przez studentów w edukacji wyższej niesie za sobą liczne korzyści. Przede wszystkim AI ułatwia dostęp do zasobów edukacyjnych, wspiera efektywność nauki, pomaga w zrozumieniu trudnych zagadnień oraz redukuje stres związany z procesem kształcenia. Studenci doceniają także możliwość lepszego planowania nauki i zarządzania czasem, co przekłada się na większą samodzielność i organizację pracy. Ponadto zastosowanie narzędzi AI, takich jak ChatGPT, Canva, DeepL czy Midjourney, sprzyja personalizacji procesu uczenia się, umożliwia natychmiastowe uzyskiwanie informacji zwrotnej oraz rozwój umiejętności korzystania z nowoczesnych technologii. Wyniki badań wskazują, że AI może również zwiększać zainteresowanie danym przedmiotem i motywować do regularnej nauki, co w ocenie wielu studentów pozytywnie wpływa na ich akademickie wyniki oraz konkurencyjność na rynku pracy¹.

¹ Por. K.I. Raszyd, A. Wesołowska, K. Tomaszewska, *Sztuczna Inteligencja w nauce – jak studenci wykorzystują AI w edukacji wyższej*, „Akademia Zarządzania” 2024, nr 8 (3), s. 384-390.

Z kolei na podstawie artykułu Katarzyny Zdancewicz i Pawła Tadejko można wskazać korzyści, jakie studenci czerpią z wykorzystywania w procesie nauki konkretnego narzędzia AI, jakim jest ChatGPT. Przede wszystkim studenci dostrzegają poprawę wyników uczenia się. Narzędzie to wspiera lepsze zrozumienie materiału dydaktycznego oraz ułatwia radzenie sobie ze studiami, zwłaszcza dzięki możliwości szybkiego wyszukiwania informacji i klarownemu tłumaczeniu pojęć. Ponadto użytkownicy podkreślali, że ChatGPT przyczynia się do usprawnienia pracy, oszczędności czasu oraz pogłębienia wiedzy. Dla wielu studentów istotną zaletą była elastyczność czasowa. Chodzi bowiem o to, że dostępność AI o dowolnej porze umożliwia naukę wtedy, gdy jest to najwygodniejsze. Badania pokazały, że studenci wykorzystywali ChatGPT przede wszystkim do takich celów, jak: poprawa kodu, redakcja tekstów, tłumaczenia, rozwiązywanie zadań oraz poszukiwanie błędów, co świadczy o jego praktycznej użyteczności w różnych aspektach procesu uczenia się. Co warto zauważyć, większość badanych korzystała z narzędzia z rozważą, weryfikując uzyskiwane informacje, a wielu respondentów deklarowało, że AI pozwoliło im lepiej zarządzać czasem i dotrzymywać terminów, jednocześnie zyskując czas na sen i regenerację².

Jarosław Charchuła wskazuje natomiast, że sztuczna inteligencja może wnieść istotne korzyści dla edukacji akademickiej, przede wszystkim poprzez zmianę modelu kształcenia w kierunku bardziej elastycznego i spersonalizowanego. Autor podkreśla, że AI wspiera rozwój adaptacyjnych systemów uczenia się, które umożliwiają dostosowanie ścieżek edukacyjnych do indywidualnych potrzeb, tempa i stylu uczenia się studentów. Technologie te wzmacniają także rozwój tzw. myślenia obliczeniowego oraz kompetencji cyfrowych, niezbędnych do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Dodatkowo autor zauważa, że wykorzystanie AI w administracji uczelni i organizacji procesu dydaktycznego może pozwolić na lepsze zarządzanie zasobami edukacyjnymi oraz na oszczędność czasu pracy kadry akademickiej, umożliwiając jej większe skupienie się na zadaniach twórczych i merytorycznych. Tym samym sztuczna inteligencja może stać się istotnym narzędziem wspierającym nie tylko efektywność, lecz również inkluzyjność i jakość kształcenia na studiach wyższych, o ile jej wdrożenie będzie oparte na świadomych i etycznych podstawach pedagogicznych³.

Barbara Sypniewska i Grzegorz Gołębiowski podkreślają z kolei, że dynamiczny rozwój sztucznej inteligencji niesie ze sobą znaczące korzyści m.in. dla edukacji akademickiej, zwłaszcza w kontekście przemian cywilizacyjnych, związanych z kształtowaniem nowego typu człowieka – *homo sapiens digital* lub

² Por. K. Zdancewicz, P. Tadejko, *Wpływ ChatGPT na wyniki studentów w nauce*, „Akademia Zarządzania” 2024, nr 8 (3), s. 406, 410-414.

³ Por. J. Charchuła, *Uniwersytet w dobie sztucznej inteligencji – szanse i zagrożenia*, „Horyzonty Wychowania” 23: 2024, nr 65, s. 84.

digital human („cyfrowy człowiek”)⁴. Autorzy koncentrując się na roli AI w pracy (zwłaszcza w kontekście nabywania kompetencji cyfrowych i samokształcenia), pośrednio wskazują tym samym na implikacje dla edukacji. AI może bowiem wspierać rozwój kompetencji poznawczych, ułatwiać dostęp do informacji, wspomagać podejmowanie decyzji oraz umożliwiać indywidualizację procesu uczenia się. Ich zdaniem technologia sztucznej inteligencji może również odciążać studentów i pracowników akademickich z powtarzalnych zadań, pozwalając skupić się na działaniach twórczych i wymagających refleksji. Choć autorzy artykułu koncentrują się przede wszystkim na dylematach etycznych i zagrożeniach, to pośrednio wskazują, że sztuczna inteligencja – przy etycznie odpowiedzialnym wdrożeniu – może stanowić narzędzie wspierające rozwój człowieka oraz jakość systemów edukacyjnych opartych na AI w XXI w.⁵

Nie bez znaczenia pozostaje także rola sztucznej inteligencji w kształtowaniu postaw refleksyjnych i integracji wiedzy interdyscyplinarnej u studentów. Na podstawie artykułu *Kazimierza Trzęsickiego* można bowiem wskazać, że kluczowe korzyści związane z ideą sztucznej inteligencji nie ograniczają się do jej zastosowań technologicznych, lecz mają głęboki wymiar poznawczy, kulturowy i filozoficzny. Autor ukazuje AI jako owoc długiej tradycji intelektualnej, która sięga średnio-wieczna i łączy w sobie racjonalne dążenie do porządkowania wiedzy z marzeniem o stworzeniu narzędzia umożliwiającego poznanie prawdy oraz wspierającego twórczość i rozumowanie. Trzęsicki podkreśla, że już koncepcje Ramona Lullusa (znanego też jako Doctor Illuminatus – 1232/33–1315/16)⁶, Athanasiusa Kirschera (1602–1680) czy Gottfrieda Leibniza (1646–1716)⁷ zawierały potencjał „sztucznej pamięci” oraz generowania nowej wiedzy. Zapowiadało to współczesne funkcje AI jako narzędzia wspierającego analizę, kombinację informacji oraz logiczne wnioskowanie. Korzyścią płynącą z idei AI jest także możliwość stworzenia uniwersalnego języka, który służyłby zarówno do precyzyjnego opisu rzeczywistości, jak i do komunikacji ponad barierami kulturowymi⁸. Trzęsicki zwraca uwagę, że

⁴ Por. B.A. Sypniewska, G. Gołębiowski, *Sztuczna inteligencja – dylematy etyczne*, „Przegląd Organizacji” 2023, nr 3 (998), s. 250; M. Prensky, *Digital Natives, Digital Immigrants*, „On the Horizon” 9:2001, No. 5, s. 1-6.

⁵ Por. B.A. Sypniewska, G. Gołębiowski, *Sztuczna inteligencja – dylematy etyczne*, s. 250-252.

⁶ Autor uważa: „Lullus jest tym, od którego można rozpocząć historię idei myślących maszyn, a więc historię idei sztucznej inteligencji” (K. Trzęsicki, *Idea sztucznej inteligencji*, „Filozofia i Nauka. Studia Filozoficzne i Interdyscyplinarne” 8:2020, cz. 1, s. 74).

⁷ Autor zauważa: „Na osobie i osiągnięciach Leibniza kończy się czas kształtowania idei sztucznej inteligencji, a zaczyna się historia sztucznej inteligencji” (tamże, s. 91). Podkreśla się, że: „[...] nowością w dociekaniach Leibniza w zakresie rozwoju idei AI jest koncepcja systemu (a nie tylko kodowania) binarnego opisanego wraz z zasadami algorytmicznego (mechanicznego) wykonywania operacji arytmetycznych, a także szkic zasad działania maszyny binarnej [...]” (tamże, s. 83).

⁸ Leibniz dosadnie wyjaśniał, że takie narzędzie sprawi, iż „[...] w trakcie mówienia, samą mocą sformułowań, gdy język będzie prowadził umysł, nawet głupcy będą wygłaszać wielce

rozwój sztucznej inteligencji wiąże się z pragnieniem człowieka, by stworzyć istotę podobną do siebie – zdolną do rozumienia, przetwarzania i tworzenia treści – co w szerszej perspektywie stanowi wyraz dążeń metafizycznych i antropologicznych wpisanych w ludzką kulturę poznania⁹.

1.2. ANALIZA ZAGROŻEŃ

Pomimo licznych korzyści przytoczone wyżej badanie Raszyd, Wesołowskiej i Tomaszewskiej ujawnia także istotne zagrożenia związane z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w edukacji wyższej. Najczęściej wskazywanym problemem jest ryzyko nadmiernego uzależnienia studentów od narzędzi AI, co może prowadzić do obniżenia samodzielności, kreatywności oraz zaangażowania w proces nauki. Studenci i wykładowcy zwracają uwagę na ograniczoną zdolność AI do interpretacji kontekstu, niską jakość generowanych informacji oraz brak dostatecznej personalizacji treści edukacyjnych. Obawy budzą również kwestie związane z ochroną danych osobowych i prywatnością, a także możliwość nieetycznego wykorzystania AI w procesie oceniania czy pisania prac. Z badań dodatkowo wynika, że technologia ta może pogłębiać nierówności cyfrowe i zakłócać interpersonalne relacje dydaktyczne, osłabiając bezpośrednią interakcję między studentem a nauczycielem. W ocenie wykładowców konieczne jest zrównoważone podejście do integracji AI w dydaktyce, by uniknąć sytuacji, w której technologia zastępuje krytyczne myślenie i pogłębione rozumienie treści akademickich¹⁰.

Z kolei *Zdanciewicz i Tadejko* – obok licznych korzyści wynikających z korzystania z ChatGPT (o czym była mowa wyżej) – wskazują również na istotne zagrożenia i ograniczenia tego konkretnego narzędzia AI w kontekście edukacji wyższej. Przede wszystkim część studentów (7%) zauważyła spadek motywacji do nauki, przy czym 6,5% osób przyznało, że przestało się starać, ponieważ AI „może zrobić wszystko za nich”, a 3,2% respondentów stwierdziło nawet, że ich poziom wiedzy ulega pogorszeniu wskutek korzystania z ChatGPT¹¹. Ponadto 39% badanych zauważyło, że ChatGPT często generuje błędne informacje, co może prowadzić do przyswajania nieprawdziwych lub nieaktualnych treści¹². Istotnym problemem jest także brak krytycznego podejścia u części użytkowników – 13,2% studentów nie weryfikuje informacji uzyskanych z AI, ufając im bezgranicznie¹³. Wypowiedzi otwarte ujawniły również sceptycyzm i brak zaufania do dokładności

inteligentne zdania, dziwując się sami swojej wiedzy, bez trudu pokonując swą umysłową niemoc, a będzie owe wypowiedzi rozumiał nawet ktoś najgłupszy” (cyt. za: tamże, s. 92).

⁹ Por. tamże, s. 70-71.

¹⁰ Por. K.I. Raszyd, A. Wesołowska, K. Tomaszewska, *Sztuczna Inteligencja w nauce*, s. 382-391.

¹¹ Por. K. Zdanciewicz, P. Tadejko, *Wpływ ChatGPT na wyniki studentów w nauce*, s. 413.

¹² Por. tamże, s. 412.

¹³ Por. tamże.

odpowiedzi AI, a niektórzy studenci wyrażali obawy, że narzędzie to odbiera im satysfakcję z samodzielnej pracy oraz osłabia rozwój intelektualny. Choć większość respondentów podkreśliła, że korzystała z ChatGPT z rozważą, autorzy słusznie zauważają, że niewłaściwe lub bezrefleksyjne użycie może negatywnie wpływać na samodzielność, krytyczne myślenie i jakość procesu kształcenia¹⁴.

Również Charchuła wskazuje szereg istotnych zagrożeń związanych z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w edukacji akademickiej, koncentrując się na konsekwencjach technologicznej transformacji dla uczelni wyższych, studentów i systemu kształcenia. Przede wszystkim autor zwraca uwagę na ryzyko naruszenia prywatności. Systemy oparte na AI potrzebują bowiem ogromnych ilości danych, w tym danych osobowych studentów, co rodzi poważne wątpliwości etyczne i prawne. Dane te mogą być wykorzystywane nie tylko w celach edukacyjnych, lecz również komercyjnych. Kolejne zagrożenie dotyczy możliwości powielania uprzedzeń przez algorytmy sztucznej inteligencji. Systemy uczące się na podstawie danych historycznych mogą bowiem utrzymywać istniejące nierówności i wykluczenia, co stoi w sprzeczności z ideą edukacji inkluzyjnej. Autor podkreśla, że błędnie skonstruowane algorytmy mogą nie tylko nie eliminować, lecz wręcz pogłębiać nierówności edukacyjne – zarówno między studentami w ramach jednej instytucji, jak i między uczelniami z różnych krajów o zróżnicowanym potencjale technologicznym i ekonomicznym. Niepokój budzą także wyzwania związane z naturalną w procesie edukacji międzyosobową interakcją. Może bowiem dojść do zmiany charakteru relacji między nauczycielem a studentem. Charchuła wskazuje, że powszechna automatyzacja i medialna narracja o „inteligentnych robotach” może prowadzić do błędnego przekonania, że nauczyciel może zostać zastąpiony przez maszynę. W rzeczywistości jednak AI nie jest w stanie odtworzyć kluczowych cech procesu edukacyjnego: kreatywności, empatii, improwizacji i ewolucji poznawczej, które są podstawą autentycznej relacji pedagogicznej nauczyciel – uczeń. Autor porusza również kwestię nieprzewidywalności działania systemów AI. Zaawansowane algorytmy, uczące się na bazie dużych zbiorów danych, mogą bowiem generować nieoczekiwane rezultaty, które nie były przewidziane na etapie projektowania. Taka nieprzejrzystość działania rodzi pytania o odpowiedzialność moralną i prawną za decyzje podejmowane przez maszyny. Zasadniczym ryzykiem pozostaje także brak dostatecznego przygotowania systemów edukacyjnych do kontrolowanego wdrażania AI, co może skutkować nie tyle usprawnieniem, co chaotyczną transformacją bez odpowiednich unormowań etycznych i prawnych oraz rozwiązań dydaktycznych¹⁵.

Także Sypniewska i Gołębiowski szczegółowo omawiają szereg zagrożeń związanych z rozwojem i zastosowaniem sztucznej inteligencji, które mają

¹⁴ Por. tamże, s. 413.

¹⁵ Por. J. Charchuła, *Uniwersytet w dobie sztucznej inteligencji*, s. 84-86.

bezpośrednie implikacje dla edukacji akademickiej. Autorzy wskazują przede wszystkim na ryzyko naruszenia podstawowych praw człowieka, prywatności i wolności jednostki w kontekście systemów monitorujących i profilujących (czego skrajnym przykładem jest system kredytu społecznego w Chinach). Zastosowanie podobnych narzędzi w środowisku uniwersyteckim może prowadzić do ograniczenia autonomii intelektualnej i swobody badań. Kolejnym zagrożeniem jest pogłębianie nierówności społecznych. Chodzi bowiem o to, że dostęp do najnowszych technologii oraz możliwość ich pełnego wykorzystania może przysługiwać jedynie wybranym grupom, co sprzyja hierarchizacji i marginalizacji osób mniej uprzywilejowanych. Odnosi się to m.in. do edukacji akademickiej jako systemu szczególnie narażonego na tego rodzaju zagrożenie. Obawę budzi również tzw. cyfrowa nieprzejrzystość, to znaczy trudność w zrozumieniu, jakie mechanizmy decyzyjne stoją za działaniem algorytmów. Może to w konsekwencji prowadzić do utraty zaufania m.in. wobec procesów edukacyjnych wspieranych przez AI. Autorzy podkreślają też zagrożenia natury antropologicznej i aksjologicznej, wynikające z idei transhumanizmu, który promuje techniczne doskonalenie człowieka, potencjalnie podważając jego godność i integralność. Tym samym w kontekście akademickim może to prowadzić do redukcji człowieka do roli użytkownika technologii, ignorując jego osobowy i moralny wymiar. Wreszcie autorzy zwracają uwagę na konieczność systemowego wprowadzenia standardów etycznych (np. kodeksów etycznych) i mechanizmów odpowiedzialności (np. eksperckich zespołów etyków czy testów etycznych), bez których rozwój AI może skutkować nieprzewidywalnymi i potencjalnie nieodwracalnymi konsekwencjami m.in. dla edukacji i kultury akademickiej¹⁶.

Warto tu jeszcze przywołać wyniki refleksji Trzęsickiego. Choć w swoim artykule *Idea sztucznej inteligencji* nie pisze on *explicite* o dydaktyce, to jego analizy dostarczają istotnych inspiracji do krytycznej refleksji nad ograniczeniami poznawczymi AI w edukacji, zwłaszcza jeśli proces uczenia się zostanie zdominowany przez techniczną logikę automatyzacji i kalkulacji. Autor, nawiązując do Hobbesa i Leibniza, pokazuje, że AI opiera się na założeniu, iż „myślenie to forma rachowania”¹⁷. Choć takie podejście pozwala na formalizację procesów poznawczych, może prowadzić do zubożenia rozumienia ludzkiej racjonalności, redukując ją do operacji symbolicznych, pozbawionych kontekstu egzystencjalnego, emocjonalnego czy aksjologicznego. To stanowi poważne ograniczenie w edukacji, której celem jest formowanie osoby, a nie tylko przetwarzanie informacji. Trzęsicki przytacza słynne zdanie Leibniza: „Policzmy” jako propozycję rozstrzygnięcia sporów filozoficznych przez kalkulację¹⁸. Jednakże, o ile kalkulacja może

¹⁶ Por. B.A. Sypniewska, G. Gołębiowski, *Sztuczna inteligencja – dylematy etyczne*, s. 249-252.

¹⁷ Por. K. Trzęsicki, *Idea sztucznej inteligencji*, s. 76-77, 81-87.

¹⁸ Por. tamże, s. 85.

wspomagać rozumowanie, to ryzykiem jest zanik dialogu międzyosobowego i redukcja poznania do obliczeń. Podważa to bowiem rolę edukacji jako przestrzeni formacyjnej, rozwijającej zdolność do namysłu, interpretacji i dyskusji. Ponadto Trzęsicki pisze, że AI wyrasta z marzenia o stworzeniu istoty „na podobieństwo człowieka”, co może rodzić pokusę budowania technologicznego absolutu, który zastąpi nauczyciela, refleksję, a nawet doświadczenie osobowe. Tymczasem – jak sugeruje – AI nie „rozumie”, lecz symuluje rozumienie. Niesłuszne utożsamienie AI z poznaniem może deformować proces edukacyjny, zwłaszcza gdy zetraca się różnicę między wiedzą przyswojoną a generowaną automatycznie. Także dążenia do stworzenia języka uniwersalnego (obecne np. u Kirschera czy Leibniza), które Trzęsicki omawia w kontekście historii idei AI, mogą prowadzić do eliminacji wielości sposobów wyrażania i rozumienia świata. W edukacji oznaczałoby to marginalizację różnorodnych tradycji myślenia, co stoi w sprzeczności z humanistycznym ideałem kształcenia uniwersyteckiego otwartego na pluralizm poznawczy¹⁹.

2. MORALNO-SPOŁECZNA OCENA WDRAŻANIA AI W EDUKACJI AKADEMICKIEJ I PROPOZYCJE PRAKTYCZNYCH ROZWIĄZAŃ

Wykorzystanie sztucznej inteligencji w szkolnictwie wyższym rodzi fundamentalne pytania o ochronę godności osoby ludzkiej i przestrzeganie praw człowieka. Technologie AI powinny służyć człowiekowi i wspierać jego rozwój, zamiast go uprzedmiotawiać lub naruszać jego prawa²⁰. W międzynarodowym apelu *Rome Call for AI Ethics* (2020) zaznaczono, że rozwój sztucznej inteligencji musi odbywać się z poszanowaniem praw człowieka i godności każdej osoby, szczególnie najsłabszych, a kluczowe decyzje algorytmiczne powinny uwzględniać te wartości jako nadrzędne²¹. Podobnie Emmanuel O. Oppong podkreśla potrzebę podejścia personalistycznego, które przedkłada godność osoby ludzkiej oraz dobro wspólne nad efektywność technologiczną²². Bez silnego fundamentu etycznego AI może pogłębiać istniejące nierówności i podważać podstawowe prawa – stąd konieczność, aby ochrona godności ludzkiej była priorytetem przy projektowaniu i wdrażaniu systemów AI w edukacji. Wymaga to m.in. stałego nadzoru człowieka nad działaniem AI, tak by technologia ta rzeczywiście służyła ludzkości, zamiast ją dehumanizować czy ograniczać jej podmiotowość²³.

¹⁹ Szerzej por. K. Trzęsicki, *Idea sztucznej inteligencji*, s. 69-85.

²⁰ Szerzej por. UNESCO (2022), *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*, s. 18-23, <<https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/recommendation-ethics>>.

²¹ Por. *Rome Call for AI Ethics*, <<https://www.romecall.org/the-call/>> [dostęp: 1.04.2025].

²² Por. E.O. Oppong, *Ethical challenges of artificial intelligence in the light of the teachings of Pope Francis*, „Społeczeństwo” 34:2024, nr 3 (167), s. 98.

²³ Por. B.A. Sypniewska, G. Gołębiowski, *Sztuczna inteligencja – dylematy etyczne*, s. 251-252.

Zasada solidarności nakłada obowiązek takiego rozwijania i stosowania AI, aby korzyści płynące z nowych technologii były dostępne dla wszystkich, a nie tylko dla wąskiej grupy uprzywilejowanych. W kontekście edukacji akademickiej oznacza to dążenie do minimalizowania wykluczenia cyfrowego – różnic w dostępie do narzędzi AI oraz kompetencji ich obsługi pomiędzy różnymi grupami studentów. *Rome Call for AI Ethics* (2020) wprost nawołuje do zapewnienia, by edukacja wspierana przez AI była dostępna dla wszystkich, niedyskryminująca i oparta na zasadach sprawiedliwości oraz solidarności²⁴. W praktyce wymaga to inwestycji w infrastrukturę i szkolenia, aby także studenci ze środowisk mniej uprzywilejowanych mieli równe szanse skorzystania z możliwości oferowanych przez AI. W tym kontekście Sergo Kuruliszwili zwraca uwagę na niebezpieczeństwo pojawienia się nowych podziałów społecznych. W jego opinii w skrajnym scenariuszu zaawansowane technologie (np. oparte na AI udoskonalenia ludzkich zdolności) dostępne tylko dla najbogatszych mogłyby prowadzić do powstania „nadludzi” i pogłębienia przepaści między grupami społecznymi²⁵. Taka wizja przypomina, że brak inkluzyjności w dostępie do AI może zagrozić spójności społecznej. Dlatego solidarność w edukacji wymaga aktywnego przeciwdziałania cyfrowemu wykluczeniu przez wyrównywanie szans i projektowanie systemów AI uwzględniających potrzeby każdego uczącego się, w tym osób z niepełnosprawnościami czy mających utrudniony dostęp do technologii. Tylko wtedy AI stanie się narzędziem tworzenia dobra wspólnego, a nie czynnikiem pogłębiającym nierówności.

Jedno z najpoważniejszych wyzwań etycznych wiążących się z zastosowaniem AI w obszarze edukacji stanowi tzw. stronniczość algorytmiczna (uprzedzenia algorytmiczne). Jak wskazano wyżej, modele uczące się na historycznych danych mogą nieświadomie powielać istniejące stereotypy i uprzedzenia, skutkując dyskryminacją określonych grup studentów (np. mniejszości narodowych czy etnicznych), chociażby w procesach rekrutacji czy oceny postępów dydaktycznych. W tym kontekście Oppong wskazuje, że jednym ze sposobów przeciwdziałania takim zjawiskom jest wprowadzenie regularnych audytów algorytmów AI oraz wykorzystywanie zróżnicowanych zbiorów treningowych, tak aby systemy były bardziej sprawiedliwe i uwzględniały różnorodność populacji²⁶. Równie istotne jest zaangażowanie interdyscyplinarnych zespołów – w tym ekspertów od etyki i przedstawicieli grup narażonych na wykluczenie – na etapie projektowania algorytmów. Pozwoli to wychwycić potencjalne błędy i uprzedzenia jeszcze przed

²⁴ Por. *Rome Call for AI Ethics*, s. 2.

²⁵ Por. S. Kuruliszwili, *Sztuczna inteligencja – nowe wyzwanie edukacyjne*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 10:2021, s. 37.

²⁶ Por. E.O. Oppong, *Ethical challenges of artificial intelligence in the light of the teachings of Pope Francis*, s. 103.

wdrożeniem systemu²⁷. Zgodnie z zasadą bezstronności, sformułowaną w *Rome Call for AI Ethics*, systemy AI nie mogą działać w sposób stronniczy. Należy unikać tworzenia algorytmów, które utrwalają niesprawiedliwe uprzedzenia, aby tym samym zagwarantować równe traktowanie i ochronę godności każdego człowieka²⁸. W praktyce oznacza to konieczność ciągłego monitorowania decyzji podejmowanych przez AI w edukacji akademickiej – np. czy system rekomendujący kandydatów na studia lub oceniający prace studentów nie faworyzuje lub nie krzywdzi pewnych osób. Tylko transparentne i sprawiedliwe algorytmy mogą zyskać zaufanie społeczności akademickiej i spełniać swoją rolę, nie naruszając przy tym zasad równości.

Systemy sztucznej inteligencji w edukacji często opierają się na gromadzeniu i analizie dużych ilości danych o studentach – ich wynikach, zachowaniach, a nawet cechach osobowych. Rodzi to uzasadnione obawy o naruszenie prywatności oraz bezpieczeństwo tych danych. Bez odpowiednich zabezpieczeń informacje o postępach studenta czy jego profilu mogą zostać niewłaściwie wykorzystane lub ujawnione osobom niepowołanym. Oppong podkreśla w tym kontekście konieczność implementacji rygorystycznych regulacji ochrony danych (jak europejskie RODO) oraz technik anonimizacji, aby chronić prywatność jednostek przy jednoczesnym umożliwieniu efektywnej analizy danych przez systemy AI²⁹.

Problem prywatności łączy się ściśle z kwestią przejrzystości algorytmicznej i rozliczalności decyzji podejmowanych przez sztuczną inteligencję. Jeżeli np. algorytmiczny tutor przydziela określone ścieżki nauki lub jeśli system AI ocenia odpowiedzi studenta, zarówno uczący się, jak i nauczyciel powinni móc zrozumieć logikę takiej decyzji. Postuluje się wprowadzenie swoistego „obowiązku wyjaśnienia” (ang. *duty of explanation*), co oznacza, że AI powinna oferować użytkownikom informację o kryteriach, jakimi kieruje się przy podejmowaniu decyzji³⁰. Zapewniając taką transparentność, zwiększa się zaufanie do systemu i umożliwia ewentualną korektę błędnych lub krzywdzących mechanizmów. W przeciwnym razie brak przejrzystości stwarza ryzyko powstawania tzw. czarnej skrzynki, gdzie ani studenci, ani wykładowcy nie rozumieją, dlaczego AI rekomenduje dane rozwiązanie, a to podkopuje zarówno zaufanie, jak i możliwość odwołania się od niesprawiedliwych skutków działania algorytmu.

W literaturze przedmiotu zwraca się też uwagę na zagrożenia czysto techniczne: niska jakość lub niewiarygodność generowanych odpowiedzi przez modele AI (np. chatboty) oraz ryzyko włamań i generowania szkodliwych treści wskutek przejścia kontroli nad systemem. Problemy te łączą się z ochroną użytkowników –

²⁷ Tamże.

²⁸ Por. *Rome Call for AI Ethics*, s. 3.

²⁹ Por. E.O. Oppong, *Ethical challenges of artificial intelligence in the light of the teachings of Pope Francis*, s. 103.

³⁰ Por. *Rome Call for AI Ethics*, s. 3.

jeśli AI popełnia błędy lub jest podatna na manipulacje, cierpieć może na tym zarówno prawdziwość informacji, jak i bezpieczeństwo studentów korzystających z takich narzędzi³¹. Dlatego konieczne jest ustanowienie jasnej polityki dotyczącej prywatności danych oraz standardów transparentności algorytmów edukacyjnych. Uczelnie powinny jawnie informować, jakie dane są zbierane i w jakim celu, a także zapewniać użytkownikom kontrolę nad własnymi danymi. Jednocześnie twórcy systemów AI powinni projektować je zgodnie z ideą *ethics by design*, tak by kwestie prywatności i przejrzystości były uwzględniane od samego początku prac nad algorytmem³².

Nadmierna automatyzacja dydaktyki niesie ze sobą ryzyko, że student będzie postrzegany przez pryzmat danych i algorytmów, a nie jako pełnoprawny uczestnik procesu edukacyjnego. Empatia, zrozumienie i indywidualne podejście stanowią cechy dobrego nauczyciela, które trudno zastąpić nawet najbardziej zaawansowaną technologią AI. Co więcej, interakcja z żywym człowiekiem dostarcza wzorców komunikacji społecznej i buduje więź, której brak może negatywnie odbić się na rozwoju emocjonalnym i społecznym młodych ludzi. Dlatego wielu autorów podkreśla konieczność zachowania równowagi między nowoczesnymi technologiami a tradycyjnym modelem kształcenia, opartym na bezpośrednim kontakcie. Kluczowy postulat jest w tym kontekście taki, że AI powinna pełnić rolę wspierającą, a nie zastępczą – np. przejmując rutynowe zadania administracyjne czy dostarczając dodatkowych materiałów, lecz nie eliminując interpersonalnego dialogu między nauczycielem a studentem. W przeciwnym razie może dojść do sytuacji, w której technologia zdominuje proces dydaktyczny kosztem wartości humanistycznych, takich jak rozwijanie u studentów krytycznego myślenia, empatii i refleksji etycznej w oparciu o autentyczne doświadczenia międzyosobowe.

WNIOSKI

Na podstawie przedstawionej analizy dotyczącej wykorzystania sztucznej inteligencji w edukacji akademickiej można sformułować następujące kluczowe wnioski.

Po pierwsze, sztuczna inteligencja wnosi istotną wartość dodaną do dydaktyki akademickiej, wspierając studentów w organizacji nauki, personalizacji procesu kształcenia i rozwijaniu kompetencji cyfrowych. Jej zastosowanie – np. w postaci narzędzi takich jak ChatGPT – umożliwia szybszy dostęp do wiedzy, poprawę wyników nauczania oraz większą samodzielność w planowaniu pracy. AI może

³¹ Por. U. Świerczyńska-Kaczor, *Dydaktyka w szkole wyższej oparta na chatbotcie? Analiza zastosowania sztucznej inteligencji na styku nauk o sztuce, sztuki i zarządzania – czyli w edukacji studentów produkcji filmowej*. W: *Cyfryzacja nauki i dydaktyki szkoły wyższej w badaniach humanistycznych i społecznych*, red. E. Gdaniec, Bydgoszcz 2023, s. 49-66.

³² Por. *Rome Call for AI Ethics*, s. 3.

również odciążać nauczycieli z rutynowych zadań, umożliwiając im skoncentrowanie się na twórczych aspektach dydaktyki. Co więcej, nowoczesne technologie wspierają inkluzyjność edukacyjną, otwierając nowe możliwości przed osobami z ograniczeniami dostępu do tradycyjnych form kształcenia. W szerszej perspektywie rozwój technologii AI sprzyja także refleksji nad interdyscyplinarnością, nowymi formami poznania i współczesnym modelem „człowieka cyfrowego”.

Po wtóre, implementacja AI w szkolnictwie wyższym niesie ze sobą jednocześnie istotne zagrożenia, które nie mogą być ignorowane. Wskazuje się na ryzyko obniżenia motywacji do nauki, spadku samodzielności i krytycznego myślenia, a także na niebezpieczeństwo bezrefleksyjnego zaufania do generowanych przez AI informacji. Poważne zastrzeżenia budzi także kwestia prywatności, potencjalna dyskryminacja algorytmiczna oraz możliwość pogłębiania cyfrowego wykluczenia. Nadmierna automatyzacja procesu dydaktycznego może prowadzić do redukcji relacji edukacyjnej jedynie do wymiany informacji, wypierając tym samym wartości dialogu interpersonalnego, empatii i formacyjnego charakteru edukacji. Ograniczenia poznawcze AI, zwłaszcza jej niezdolność do „rozumienia” w ludzkim sensie, mogą z kolei zubażać proces uczenia się, jeśli stanie się ona dominującym narzędziem poznawczym.

Dlatego – po trzecie – kluczowe znaczenie ma świadome i odpowiedzialne wdrażanie AI w edukacji akademickiej (i nie tylko), oparte na solidnych fundamentach etycznych, pedagogicznych i społecznych. Konieczne są działania systemowe, które zapewnią przejrzystość algorytmów, ochronę danych osobowych, eliminację uprzedzeń oraz równość szans w dostępie do technologii. AI powinna pełnić funkcję wspierającą (nie zastępującą) i być narzędziem w służbie osoby ludzkiej – jej godności, wolności i integralnego rozwoju. Tylko wówczas możliwe będzie zbudowanie przyszłości edukacji, która wykorzystuje potencjał nowych technologii bez rezygnacji z wartości humanistycznych, stanowiących fundament misji uniwersytetu.

BIBLIOGRAFIA

- Charchuła J., *Uniwersytet w dobie sztucznej inteligencji – szanse i zagrożenia*, „Horyzonty Wychowania” 23:2024, nr 65, s. 79-87, <<https://doi.org/10.35765/hw.2024.2365.09>>.
- Kuruliszwili S., *Sztuczna inteligencja – nowe wyzwanie edukacyjne*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 10:2021, s. 28-40, <<https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.6653>>.
- Oppong E.O., *Ethical challenges of artificial intelligence in the light of the teachings of Pope Francis*, „Społeczeństwo” 34:2024, nr 3 (167), s. 93-107.
- Prensky M., *Digital Natives, Digital Immigrants*, „On the Horizon” 9:2001, No. 5, s. 1-6.
- Raszyd K.I., Wesołowska A., Tomaszewska K., *Sztuczna Inteligencja w nauce – jak studenci wykorzystują AI w edukacji wyższej*, „Akademia Zarządzania” 2024, nr 8 (3), s. 373-400, <<https://doi.org/10.24427/az-2024-0053>>.

- Rome Call for AI Ethics*, <<https://www.romecall.org/the-call/>> [dostęp: 1.04.2025].
- Sypniewska B.A., Gołębiowski G., *Sztuczna inteligencja – dylematy etyczne*, „Przegląd Organizacji” 2023, nr 3(998), s. 248-254, <<https://doi.org/10.33141/po.2023.03.26>>.
- Świerczyńska-Kaczor U., *Dydaktyka w szkole wyższej oparta na chatbocie? Analiza zastosowania sztucznej inteligencji na styku nauk o sztuce, sztuki i zarządzania – czyli w edukacji studentów produkcji filmowej* [w:] *Cyfryzacja nauki i dydaktyki szkoły wyższej w badaniach humanistycznych i społecznych*, red. E. Gdaniec, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki 2023, s. 49-66.
- Trzęsicki K., *Idea sztucznej inteligencji*, „Filozofia i Nauka. Studia Filozoficzne i Interdyscyplinarne” 8:2020, cz. 1, s. 69-96, <<https://doi.org/10.37240/FiN.2020.8.1.3>>.
- UNESCO (2022), *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*, <<https://www.unesco.org/en/artificial-intelligence/recommendation-ethics>> [dostęp: 1.04.2025].
- Zdancewicz K., Tadejko P., *Wpływ ChatGPT na wyniki studentów w nauce*. „Akademia Zarządzania” 2024, nr 8 (3), s. 401-416, <<https://doi.org/10.24427/az-2024-0054>>.

Streszczenie: W artykule przedstawiono analizę i ocenę moralnospołeczną zastosowania sztucznej inteligencji w edukacji akademickiej, koncentrując się na korzyściach oraz zagrożeniach związanych z jej wdrażaniem. Omówiono, w jaki sposób AI może wspierać personalizację nauczania, rozwój kompetencji cyfrowych i inkluzyjność edukacyjną, a także jakie ryzyka wiążą się z automatyzacją procesu dydaktycznego, utratą relacji międzyludzkich czy naruszeniem prywatności. Ocena została przeprowadzona w kontekście zasad moralnospołecznych, takich jak godność osoby ludzkiej, solidarność i sprawiedliwość, co pozwoliło także na sformułowanie propozycji praktycznych rozwiązań wspierających odpowiedzialne wykorzystanie AI w szkolnictwie wyższym.

Słowa kluczowe: sztuczna inteligencja, edukacja akademicka, etyka technologii, korzyści AI, zagrożenia AI.